

Knjiga »Povijest Hrvatske seljačke stranke« nastala je kao rezultat autorova dugogodišnjeg znanstvenog istraživanja. U ovoj prigodi treba napomenuti i to da izvornoj građi i ostalim relevantnim dokumentima (kojima se služio u pisanju ovoga djela) autor prilazi kao istinski znanstvenik objektivno ocjenjujući sliku stanja. Ovo je važno istaknuti zbog toga što je stranka u svojoj djelatnosti imala uspone i padove. Njezin povijesni put je, istina, u najvećem dijelu njezinog postojanja bio uzlazan, no bilo je i padova koje autor ne prešućuje, ali im daje potrebno znanstveno objašnjenje. Autor stoga sliku stranke ne idealizira, već njezin razvoj prikazuje u istinskom svjetlu, bez uljepšavanja i glorifikacije.

Izlaskom iz tiska, ova knjiga popunjava prazninu u našoj historiografiji i ispravlja dosad izrečene tvrdnje o toj stranci, koje su, nedovoljno objektivno, sputavane indoktrinacijom, netočno utvrđivale odluke njezinog vodstva. Knjiga ujedno sintetizira dosad objavljene monografije o pojedinim fazama razvoja ove stranke, kao i knjige koje opisuju političku djelatnost njezinih istaknutih lidera, ponajprije Stjepana Radića i Vladka Mačeka.

Svaka knjiga, pa i ova, ne može dati konačnu riječ o povijesti ove stranke. U njezinom razvoju još ima područjâ koja treba istražiti. U tome će nam pomoći novi izvori do kojih će istraživači doći. Čini mi se da je to upravo djelatnost stranke, i nekih njezinih istaknutih čelnika, u antifašističkom pokretu.

Knjiga sadrži mnoštvo fotografija (crno-bijelih), od kojih se neke po prvi put pojavljuju u nekoj knjizi. Ovo djelo će zasigurno naići na dobar odaziv čitatelja, jer su Matkovićev stil i jednostavno i razumljivo izražavanje upravo namijenjeni široj čitateljskoj publici.

Franko Mirošević

Dušan BILANDŽIĆ, **Hrvatska moderna povijest**, Zagreb, 1999., 814 str. i 8 povijesnih zemljovida.

Krajem 1999. izišla je iz tiska knjiga akademika Dušana Bilandžića pod naslovom »Hrvatska moderna povijest«. Ona sadrži 17 većih cjelina, podijeljenih na više podcjelina i tema koje predstavljaju uža poglavlja jednog zaokruženog pitanja. Njihov raspored metodološki je dobro komponiran. Teme su pisane pregledno i sadržajno i obuhvaćaju uglavnom sva najznačajnija razdoblja koja su se prema sadržaju trebala opisati. U svezi s time autor u Uvodu navodi da se svaka od 17 glava, kao i njihovi podnaslovi mogu čitati kao samostalne cjeline, što je točno. Stoga čitatelj, s obzirom na opširnost knjige, može posegnuti za onim cjelinama i temama koje ga posebno zanimaju, odnosno, prema kojima ima više afiniteta.

Sadržaj knjige je vrlo slojevit i na ovako suženom prostoru nije moguće ukazati na sve one važne poruke koje nam ona daje. Knjiga opisuje razdoblje od sredine XIX. st. do naših dana. Na prvih 200 stranica teksta autor je obradio razdoblje hrvatske povijesti do kraja 1945. Na ostalih 600 stranica opisana je povijest Jugoslavije i Hrvatske do naših dana, s težištem na razdoblju do 1990. godine.

U prvom dijelu knjige doimlje se autorove analize povijesnog razvoja Hrvatske, od kojih našu pozornost plijene ocjene stanje u Hrvatskoj i Jugoslaviji od 1941. do 1945. U njima

se po prvi put znanstveno odgovara na brojna pitanja naše povijesti, koja su i danas aktualna. Svojim konstatacijama autor nam otvara poglede, budi naše interese, potiče nas na razmišljanja i na stvaranje vlastitih zaključaka. Stanje u Jugoslaviji od 1941. do 1945. autor ocjenjuje kao oslobodilački, ali i građanski rat i socijalističku revoluciju u svim svojim segmentima. Treba napomenuti da se do 1990. u našoj historiografiji izbjegavalo isticanje pojma građanski rat.

Poslijeratni razvoj Jugoslavije i Hrvatske autor je podijelio na više faza čije granične odrednice ponajviše određuju prijelomne odluke partijskih kongresa i sjednica CK KPJ (SKJ) nakon kojih su slijedili osnovni državni akti (ustavi i zakoni). Knjiga Dušana Bilandžića jasno dokazuje da Jugoslavija u kojoj je vladala čelična šaka Josipa Broza Tita i Saveza komunista Jugoslavije (ranije Komunističke partije Jugoslavije) i nije bila tako čvrsta te da je u mnogim segmentima bila ranjiva. Titova umješnost rukovođenja i Ustav iz 1974. produljivali su joj život. Ključni problem unutarnjih odnosa u njoj, po mišljenju autora, proizlazio je iz procesa kojim se ograničavala suverenost republika-članica federacije, ostvarena u ratu od 1941.–1945., posebice u Hrvatskoj, Sloveniji i Bosni i Hercegovini.

Čitajući knjigu, zapažamo veliku kritičnost autora prema sustavu vladanja u Jugoslaviji, uvedenom nakon 1945. Ta se kritičnost temelji na znanstvenoj osnovi, korištenim izvornim dokumentima i autorovu iskustvu suvremenika i aktivnog sudionika. Autor tvrdi da je Jugoslavija bila jedna od najkonfliktnijih država u Europi i svijetu, u kojoj su postojale sve proturječnosti naše civilizacije i pritom ukazuje na njezinu multikulturalnost, multinacionalnost, multireligioznost i multiciviliziranost, iz čega donosi zaključak da je njome upravljati bila zaista prava umješnost, pa su problemi koji su je stalno pratili i bili očekivani.

Autor opširno analizira i osvrće se na nedostatke gospodarskog razvoja (pokušaji provođenja privredne reforme), sukobe unutar partijskog i državnog vrha, suprotstavljanja između centralista i federalista, unitarista i boraca za ravnopravne međunacionalne odnose i zasebno afirmiranje svake nacije.

Hrvatska povijest nakon 1945. se obrađuje u sklopu događaja u Jugoslaviji, tako da se zasebno obrađuje u pojedinim podcjelinama i temama. Opisujući tako događaje od 1945. do 1950., autor tvrdi da je Hrvatska tada pomaknuta iz svog prirodnog srednjoeuropskog kruga, još dublje nego 1918. i tako potisnuta u balkanske prostore. Od 1950. do 1960. ona se, drži autor, od pretežno seljačke pretvara u industrijsku zemlju ulazeći u red srednje razvijenih industrijskih zemalja. Te promjene, po mišljenju autora, mijenjaju i politički život koji se budi s različitim nositeljima, tendencijama i motivima. Tada nastaju začeci hrvatskog nacionalnog pokreta.

Sa zanimanjem se prate autorove ocjene razvoja Hrvatske od 1958. do 1972. godine. U tom je razdoblju, drži autor, hrvatsko partijsko rukovodstvo započelo bitku za likvidaciju saveznog kapitala, koja se isprepleće s borbom za hrvatski suverenitet u okviru Jugoslavije.

U nastavku knjige autor korektno prati sva zbivanja u Jugoslaviji do njezinog sloma. Iz hrvatske povijesti toga razdoblja zanimljivi su opisi uzroka sloma hrvatskog nacionalnog pokreta kao i posljedice koje su nakon toga uslijedile.

Nakon opisa nastanka samostalne Hrvatske i njezinog međunarodnog priznanja, autor je u Epilogu dao sažet prikaz razvoja Republike Hrvatske do 1999. godine.

Gledajući ovo djelo u cjelini, možemo konstatirati da ono predstavlja vrijedan doprinos našoj historiografiji, usprkos tome što je sadržajno bogatije događajima iz jugoslavenske nego li hrvatske povijesti, te stoga naslov djela donekle odstupa od sadržaja. Autor je pisao uglavnom na temelju saveznih i republičkih partijskih dokumenata, a manje na temelju ostale izvorne arhivske građe i literature. Takav metodološki pristup uvjetovao je i sadržaj knjige. U njoj stoga prevladavaju politički događaji inicirani odlukama partijskih i državnih tijela (najviše saveznih), koji se reflektiraju na sveopće odnose. Posebno valja istaknuti da autor po prvi put objavljuje neke do sada potpuno nepoznate dokumente (npr. zapisnike tajnih sjednica najužega Titova kruga) koji daju novi pogled na politička kretanja u Jugoslaviji toga vremena. Zamjerka bi mu se mogla uputiti zbog isticanja političkog faktora, a zanemarivanja ostalih odrednica života. Opisi se u knjizi uglavnom kreću u ocjenama generalne partijsko-državne politike jugoslavenskoga vrha. Da je opis tih zbivanja sažetiji, knjiga bi sigurno bila zanimljivija široj čitateljskoj publici, ali bi tada sigurno bili zakinuti oni koji ta zbivanja žele temeljitije upoznati. Ono što u opisu partijskih odluka imponira su uvjerljive i prihvatljive ocjene autora kojima je pokazao da je izvrstan analitičar društva i politike. Ovom smo knjigom ipak ostali prikraćeni obrade globalnih kretanja jugoslavenskog i hrvatskog društva pa su socijalni, demografski, kulturni, prosvjetni i ostali odnosi ostali na margini. No, s obzirom na metodološku koncepciju, taj se zahtjev može i zanemariti.

U zaključku možemo ponoviti da je ovo djelo obogatilo našu historiografiju novim saznanjima i bit će nezaobilazan izvor i pomoć svima koji će ubuduće pisati povijest Hrvatske i Jugoslavije od 1945. do 1990. godine.

Franko Mirošević

Časopis za suvremenu povijest 2/2000. Izdavač: Hrvatski povijesni institut, Zagreb, 428 str.

Krajem 2000. godine izišao je iz tiska 2. broj *Časopisa za suvremenu povijest* čiji je glavni i odgovorni urednik Jure Krišto. Sadržaj ovoga broja uz standardne rubrike s brojnim zanimljivim i za našu povijesnu znanost vrijednim znanstvenim priložima koji obogaćuju naša znanja o našoj novovjekovnoj povijesti. Uz njih je vrijedno spomenuti i vrlo opširnu rubriku *Prikazi* u kojoj se predstavlja veliki broj povijesnih knjiga.

U rubrici *Članci* tiskani su izvorni znanstveni članci Dragiše Jovića, Ivana Jurića, Maria Jareba i Davora Marijana.

Dragiša Jović u članku »Hrvatska zajednica u političkom životu Slavonije, Srijema i Baranje 1919.–1920.« prati osnivanje organizacija spomenute stranke, njihovo širenje i utjecaj na pučanstvo navedenih krajeva, što dokumentira rezultatima izbora za Ustavotvornu skupštinu 1920. Autor zaključuje da je mreža organizacija Hrvatske zajednice pokrivala najveći dio Slavonije i zapadnog Srijema, a neke od njih (osječka i vukovarska) spadale